

چارپیتہ

شیرین یار یوسفزے

ټول حقوق خوندي دي

د کتاب نوم ----- چارېته
خپرنه ----- شيرين يار يوسفزې
د خپرېدو کال ----- 2011
کمپوزنگ او ټائټل ----- خيام يوسفزې

د يوه راډيو او الفټ مجلې ته د نشر و اشاعت اجازه ورکړې
شوې ده

د مونډلو درکونه

Shereenyar@hotmail.com

WWW.PUKHTO.NET

تپون

دَ زروبی (مُنارې) کلي دَ فضل احمد آخون (ترکان)
 پۀ نُم چي دَ خدایي خدمتگار تحریک یو کلک سپاهي
 وو ، دَ اولسي او ادبي دواړه ډوله شاعری یو منلے هنر کار وو -
 دَ معیاري چاربتو او اعلیٰ غزلونو دا خالق پۀ پښتو ژبه
 او پښتون قام ډېر حق لري. دَ یو پښتون وگړي او دَ پښتو
 ژبي دَ یو مټین لیکوال پۀ چېت زۀ دَ دغه تپون او خراج
 پۀ اړه دَ خپلې غاړې خلاصولو هڅه کوم -

روح دې ئې بناد وي -

(آمین)

شیرین یار یوسفزے

د شعر او چاربيتې په اړه خوبنيادي او

ضروري خبرې (د ليک وړو مېنځ پرځه)

پښتو ادب کښې په بنيادي توگه (Primary roots) ډېر کار پروت دے. زمونږ اکثر ليکوالان د روند تقليد په ذريعه د شهرت په نشه کښې په مخه مخه ځي خو بنيادي کار ته نه گوري. چې گټه اړوې نو لاندې ترې يو شاعر را اوځي. خو کوم چې د شعر ټېکنیکي لوازمات دي، محاسن دي او د ژبې کوم حق دے نو هغه د سره څوک پېژني هم نه. زمونږه مشرانو چې کومه هنري پنگه مونږ ته پرېښې ده نو د نن لېکوال او محقق دا نه شي بيانولې چې دا کار ئې څنگه او په کوم هنر کړې دے. مونږ له دغه لړ کښې کار پکار دے خو بيا هم احتياط ډېر ضروري دے هسې د خبرې نه خبره جوړول هېڅ د فائدي کار نه دے. لږ کار دې وي خو په صحيح بنياد دې صحيح سمت باندې تگ وي، يو غېر ضروري خبره به مونږ د ځای نه کوم ځای ته بوځي. دغه لړ کښې ما د خپلې برخې کار کړې دے، د مقديمينو د ټول کلام د کتنې نه وروستو او د پښتو ژبې د مزاج د پوره جائزې نه پس ته چې زه څومره رسېدلې يم او کوم دريافت مخې ته راغلې نو د هغې په رڼا کښې تاسو سره دا څو خبرې شريکوم.

چاربېته هر کله چې شعر يعنې نظم دے نو تر ټولو اول به په دغه څه خبره او کړم چې مونږ څخه پښتو کښې شعر منظوم دے، که نور چا څخه آزاد وي نو وي به، خو مونږ څخه پابند دے او مونږ څخه د منظوم شعر تر ټولو قدېمه نمونه د ټپې په شکل کښې وجود لري ټپه آزاد شعر نه دے بلکه دا منظوم شعر دے، دغه وجه ده چې مونږ څخه د شعر نه مراد هم منظوم شعروي. د ټپې يوه مصرعه د 9 سېلابونو او دوېمه مصرعه د 13 سېلابونو وي او په هر څلور سېلابونو کښې څلورم سېلاب دروند وي يعنې دا په څلورم وزن کښې ده. په ټپه کښې يو قسم له د قافيې خپل يو نظام هم شته، چې د دويمې مصرعې آخري لفظ کښې د "ه" او "ن" ه توري زياتولې شي.

د شعر او چاربيتې په اړه خوبنيادي او ضروري

خبرې

لکه شينه ، ورينه ، راځينه ، يمه ، ځمه وغيره وغيره .

يعنې په تپه کښې د بحر ، وزن او يو خاص قسم له قافيه هم شته او د پابند نظم له پاره صرف بحر او وزن هم کافي دے ، دلته د تپې د 9 او 13 چپو مصرعې مونږ ته دا اشاره هم راکوي چې مونږه د نظم يو صنف په دوه بحرونو کښې هم ليکله شو او خاص دا چې وزن او بحر جدا شے دے .

د پښتو د شعري يا نظم خپل مزاج او نظام مونږ ځانته رابلي . نورو ژبو کښې چې بحر او وزن سره يو شوي يا خلط ملط شوي نو دا په دې وجه شوې دي چې هلته د بحرونو او وزنونو کار د مقرر لفظونو په ذريعه سرته رسولې شي ، خو پښتو کښې دغه څه نشته او مونږه د شعر د مصرعو بحر د حرکتونو د شمېر په حساب ټاکو او پېژنو ، دغه ځای دا خبره هېڅ ابهام نه لري چې دا صرف او صرف بحر دے او وزن نه دے .

د سېلابونو يا حرکتونو شمېر نه مونږ ته د يو شعر د وزن هېڅ پته نه لگي . يعنې دا صرف ناپ دے او تول جدا شے دے . نو په دغه وجه دا دواړه رکنونه جدا گڼل ضروري دي او بيا په دې باندې هم ځان پوهه کول غواړي . په بحر کښې مونږه صرف حرکتونه شمارو چې د دوه مصرعو سېلابونه يا مطلعې سره د نورو شعرونو او مصرعو حرکتونه په شمېر کښې يو هومره وي نو بحر پوره يا برابر وي . خواکثر د يو شمېر سېلابونو مصرعې او شعرونه هم د يو بل نه په وزن کښې جدا وي ، نو ځکه وایم چې وزن جدا رکن دے . مونږه چې کله لفظونه لولو خبرې کوو نو د لفظونو په څه حرکتونو زور آچوو ، او څه حرکتونه بې زوره ادا کوو دغه زور والا حرکتونه درانه سېلابونه دي او دا بې زوره حرکتونه سپک سېلابونه دي او شعر کښې د دغه سېلابونو ځای او ترتيب د شعرونو جوړوي . يوه مصرعه کښې چې کوم شمېر حرکت باندې زور وي يعنې دروند سېلاب وي نو بله مصرعه کښې به هم دغه ځای دروند سېلاب وي خو شعر ته چې دا لفظونه لار شي نو د شعر بيا خپل يو مزاج او نظام هم دے .

د شعر او چاربيتې په اړه ثوبنيادي او ضروري خبرې

يعنې شعر ته چې لفظونه يو خاص ترتيب سره لار شي نو بيا دغه عام دروند سېلاب زيات دروند شي ، يعنې دا زور په غټ زور کښې بدل شي ، دې ته **Mega Stress** وئېلې شي او هر څلور حرکتونه يا هر پينځه حرکتونه کښې صرف او صرف يو دروند سېلاب پاتې شي ، دې نه علاوه د لفظ د نورو عامو درنو سېلابونو کردار ختم شي . د تقطيع د پاره به مونږ رباعي کښې د **5** سېلابونو يو سيټ جوړوو او نور صنفونو کښې به د څلور څلور سېلابونو سيټ جوړوو ، د **6** سېلابونو او **7** سېلابونه سيټ هم جوړېدې شي او څه پخوانو شاعرانو يو ځای نيم دا تجربه کړې ده خو صحيح د څلورو او پينځه سېلابونو سيټ دے ، په ورومې سيټ کښې چې د يو شعريا مصرعې د پاره په کوم نمبر سېلاب زور وي يعنې دروند سېلاب وي نو ورپسې نور سیتونو کښې به هم دغه نمبر سېلاب دروند وي . دلته دا يوه خبره ده چې آخري سيټ نيمگړې هم راتلې شي (غزل او عام نظم کښې کم نه کم دوه او چارېته کښې يو سېلاب نيمگړې راتلې شي) او هلته که د نيمگړتيا په وجه دروند سېلاب رانه شي نو دا خبر دے ، وزن ئې برابر وي . مونږ ته د دغې طريقې نه د شعر د وزن پته لگي ، دا طريقه په انگرېزي ژبه کښې هم ده او زمونږه يو لېکوال ورور دروېش دراني صېب په دې کتاب هم ليکله دے او هغو صرف په دا بحرونو او دا زور والا سېلاب خبره کړې ده وزن او بحر ئې بيا هم خلط ملط پرېښودي دے . او وزنونه ئې نه دي بيل کړي او د تارونو دا گنجی هم هغسې انجل بنجل پاتې شوې نو دا ټول کار ما سر ته رسوله دے او په صحيح بنيادونو لارېم وزنونه مې معلوم کړي دي ، چې پښتو کښې صرف او صرف څلور وزنونه دي وزن او بحر مې خپله کښې جدا کړي دي ، نوره مې په قافيه ، ردیف او د شعر په روانۍ هم پوره خبره کړې ده ، کتاب را روان دے ، دلته يو سوال دا دے چې دا څلور وزنونه کوم کوم دي نو دا جواب ډېر آسان دے ، يعنې دغه سیتونو کښې چې کوم سېلاب دروند وي ورومې ، دوېم ، درېم يا څلورم نو دا به د شعر د وزن نوم هم وي که ورومې سېلاب دروند وي نو دې ته به ورومې وزن وايو ، که دوېم دروند وي نو دے ته به دوېم وزن وايو .

د شعر او چاربيتې په اړه خوبنيادي او

ضروري خبرې

او هم دغسې چې سیت کښې درېم او څلورم سېلاب دروند وي نو دې ته به درېم او څلورم وزن وایو ، په رباعي کښې ما د پښتو د خپل مزاج سره سم یو لاروېستې ده او دا سیت د 5 سېلابونو جوړؤم او د 10 سېلابو مصرعې په دوه ټوټو کښې راځي خو دلته دا خبره او کړم چې وزن به دلته هم صرف څلورم وي ، پښتو کښې پېنځم سېلاب ته زور نشي منتقل کېدای ، دا غټه نکته ده نو په دا سوب باندې پښتو کښې صرف څلور وزنونه دي ، او بحرونه زیات دي څه دولس جوړېږي ټول ، خو چاربيتې او تپې نه علاوه د بل صنف بحر په 9 او 13 سېلابونو کښې نشته ، کوم غزلونه چې په 13 سېلابونو کښې گڼلې شي ، نو دا په اصل کښې د 14 سېلابونو وي ، ځکه چې دغه غزلونو کښې اخري ، دروند سېلاب باندې نور هم زور دې ، دغه زیات زور او طول بیا یوه چپه زیاتوي یعنې د یوې چپې کمې پوره کوي ، او دغه غزلونو کښې شعرونو اوله مصرعه پخه د 14 سېلابونو وي نو 7-8-10-11-12-14-15-16 سېلابونو شعرونو عام دي ، په دا کښې د 7-8 سېلابونو بحرونو ته لنډ بحرونه او د 10-11-12 سېلابونو بحرونو ته درمیانه او د 14-15-16 سېلابونو بحرونه ته اوږده بحرونه هم وائي .

او بحر ، وزن ورسره قافیه او ردیف وغېره د شعر تکنیکي لوازمات دي ، دې پسې بیا محاسن راځي او هغې له پاره مونږ څخه علم بدیع شته ، دې نه وروستو دریم نمبر باندې خیال راځي ، څلورم بیا نظریه ، فلسفه یا عقېده وغېره هم دي خو دا د شعر ضرورت نه دې ، البته د یو خاص هنر او طریقې سره د شعر اهمیت سیوا کوي خو شعر ډېر خوند په خیال کوي ، او شعرته د نظریې او فلسفې ضرورت نشته ، خو د آهنگ خبره صرف د قافیه سره تعلق لري او یا بیا د شعر په محاسنو کښې د علم بدیع سره یعنې صنعت تجنیس سره . دا د هېئت سره تعلق نه لري ، په صوتي ترکیبونو یا ښکلا خو د شعر صنف او هئیت نه بدلېږي نو ځکه د شعر هئیت جدا کار دې .

د شعر او چاربيتې په اړه ثوبنيادي او ضروري

خبرې

اوس که موسیقي، والا د شعريو صنف یا د هغې یو بحر او وزن ته د خپل میدان یا ضرورت له مخه خپل څه نوم ورکوي نو دا جدا مسئله ده.

تر کومې چې د چاربيتې خبره ده، نو چاربيت ته د نظم یو صنف دے. د پښتو اولسي ادب کښې مقبول عام صنف دے، دې نه علاوه که مونږ د شعر په هغه درې، څلور لوازماتي حوالو نظر او کړو، نو د تکنیک په حواله سره هم دا یو باقاعده نظام لري، د محاسنو په اړه هم دې کښې ډېر څه شته، او د خیال په نسبت هم پوره آب و تاب لري چاربيت ته کښې د خیال درې واړه غټ قسمونه مبتکر خیال مصور خیال، مفسر خیال په نظر راځي، دغه صنف ته صرف او صرف اولسي شاعرانو توجه ورکړې ده، که چرې دې ته (لکه د احمد دین طالب) عالمانو او پوهانو شاعرانو هم څه پام کړې وے، او د خپلې برخې کارنې ورکښې کړې وے نو دا به نن په یو بل مقام وه، او ځای په ځای څو کمزوري او نیمگړتیاوې به هم نه وې.

خو دلته بله یوه خبره هم شته او هغه دا چې اولسي شاعرانو نه علاوه نورو شاعرانو ډېر نظمونه داسې هم لیکلي دي چې هغه مربع، مخمس او مسدس نه لږ جدا دي او مطلع ده ورسره، او دا نمونه چاربيتې هم شته، دا نظمونه د تکنیک، محاسنو او خیال په حواله سره ډېرې اعلی نمونې دي. ځېنې پکښې نظریاتي او فلسفیانه رنگ هم لري.

که چرې مونږه دغه ټول نظمونه چاربيتې حساب کړو نو بیا خو به چاربيت ته نوره هم ډېره معیاري او شته منه او قوي شي، ورسره به دا گيله هم ورکه شي چې گڼې اولسي شاعرانو نه آخوا نور شاعران چاربيت ته لیکي نه او یا چا هڅو لیکلې نه ده، او دا کار به هم وښي چې د دغه نظمونو په واسطه به دغه نوې دور کښې چاربيتې لیکلو ته لا زیات پام وښي.

د شعر او چاربيتې په اړه ثوبنيادي او ضروري

خبرې

چاربيته کښې عموماً چُستي او رواني ډېره وي ، چاربيته ډېر قسمونه لري خو د تکنیک په حواله دا اکثر په دوه بحرونو او دوه وزنونو کښې هم ليکله شي ، د جوړښت په حواله سره ئې هم ډېر قسمونه دي ، چاربيته کښې مونږ ته يو د بحر او وزن په حواله سره قسمونه په نظر راځي او بل طرف ته د بندونو او مصرعو د جوړ او شمېر په حواله سره نمونې په لاس راځي ، او د چاربيتې تقطيع به هم د څلور څلور سېلابونو د سېټ په ذريعه وي او دې کښې هم صرف څلور وزنونه دي ، بحرونه ئې زيات دي ، د 9 او 13 سېلابونو بحرونه هم د چاربيتو بحرونه دي ، د ټپې د ورومې او دوهمې مصرعې نه سېوا دا بل صنف کښې نشته ، نو په دا سوب وایم چې د چاربيتې په اړه د بحر او وزن قاعدې او قسمونو ته کتل دي او بل د بندونو او مصرعو حجم او شمېر ته .

د چاربيتې په تقطيع کښې هم دا خبره د ياد ساتلو ده چې اکثر د يو وزن او بحر په مصرعو کښې چرته چې يو سېلاب کم وليد شي خو چې غور وکړه شي ، نو هلته په آخري دروند سېلاب زور زيات شوی وي ، دا زيات زور يا طول د يو سېلاب کمه پوره کوي او دا به پوره حسابېږي ، د تقطيع د پاره د څلور څلور سېلابونو سېټ جوړول او بيا کتل چې دروند سېلاب کوم يو دے ، دا مونږ ته وزن ښائي او بحر هم. زنځيری ، نیمکی ، کره بند او سوره ټولو چاربيتو کښې د څلور څلور سېلابونو سېټ جوړېږي ، او هر سېټ کښې يو يو سېلاب دروند وي ، دغه ټولو کښې يو دوه چاربيتې مختلفې دي چې پکښې يو ستاري ده او دا په وزن د رباعي ده ، د دې تقطيع په څلور څلور سېلابه سېټ هم ده او په اووه اووه سېلابه سېټ هم ده. دا په څلورم وزن کښې ده او مصرعه دوه دوه ټوټو کښې ، د اووه اووه يعنې د څوارلس سېلابونو وي چې څلورم سېلاب دروند شي نو بيا صرف يو دروند سېلاب راتلې شي دغه ټوټه بحر کښې ، خو دې له چې مونږ د اووه اووه سېلابه سېټ مخصوص کړو نو دا زياته صحيح ده او بله هغه چاربيته ده چې د هغې په تقطيع کښې د بحر سېټ د درې درې سېلابونو دے .

د عام نظم او چاربيتې تر مېنځه بيلتون

(دويم ليک)

زمونږ د پښتو شاعري کښې څه نظمونه د مربع ، مخمس ، مسدس ، مسبع ، مسمن ، متسع او معشر (مسمط) غوندې دي څه خو داسې دي چې ځانله ځانله څلور څلور مصرعې بندونه دي ، اکثر خو سرونه يعنې مطلعې هم لري زمونږ د اولسي شاعري دا مقبول عام چاربيته صنف هم دغه ډول دے (بندونه بندونه او سروالا) لکه دا ټول د پښتو خپل مسمط يو نظام دے. چاربيته په خپل اولسي لب و لهجه او دا لاندې څو نڅښو يا نکتو باندې ځانله خپل شناخت جوړوي.

د چاربيتې څو غټې غټې نڅښې

1- دې کښې چستې او روانې ډېره وي .

2- د دې سر يعنې مطلع اکثر قسمونو کښې دوه بحرونو او وزنونو کښې وي ، کله خو صرف بحر جدا وي او کله ورسره وزن هم بدل وي او هم دا صورت حال په نورو نظمونو کښې نشته . نور نظمونه که چېرې مطلع هم لري خو ټول په يو بحر او وزن کښې وي چرته يو قسم دوه کښې که يو ټکړه اضافه کېږي هم خو بيا هم ترتيب او وزن يو شان راروان وي .

3- ځينې چاربيتو کښې د بند آخري د جوړ مصرعه چې سر سره هم قافيه کولې شي نو دغه مصرعه د مطلعې د ورومې مصرعې سره هم قافيه کېږي ، په عام نظم کښې داسې حال دے ، چې که مطلع کښې دواړه مصرعې هم قافيه نه وي نو بندونو کښې آخري د جوړ مصرعه د نظم د مطلعې د دويمې مصرعې سره هم قافيه کېږي ، خو چاربيته کښې اول سر مصرعې سره .

4- څه چاربيتو کښې د 9.6 او 13 سېلابونو مصرعې هم وي خو عامو نظمونو کښې دا بحرونه نشته .

دَ عام نظم او چاربيتې تر مېنځه بيلتون

(دويم ليک)

5- اکثر چاربيتو کښې مطلع او بندونو او جوړونو کښې د مصرعو آخري دروند سېلاب په داسې طريقه سره بحر کښې راوړې شي چې زيات زور او طول واخلي ، او دغه ځای چې مونږ وگورو نو ټول حرکتونه د "الف" "واو" او "ئي" وي شايد دا ډول چاربيتې په ترنم او يا يو خاص طرز ونيولې او ليکلې شي . او دا کار ارادي طور کېږي د دغه زيات زور او طول د پاره په مصرعو کښې يو سېلاب کم پرېښودې شي ، او دا سېلاب په دغه زور او طول پوره کولې شي . دې د پاره ټوله مصرعه کښې د حرکتونو او زور ، ترتيب د شروع نه په داسې طريقه کولې شي چې آخر ته دا مدعي پوره شي .

8- څه چاربيتو کښې د سر مصرعې اکثر هم قافيه نه وي ، خو بندونو کښې آخر ته د جوړ مصرعې دوه دوه راوړې شي ، دا دوه مصرعې د سر دواړه مصرعو سره بېلې بېلې هم قافيه کړې شي . دا کار هم نورو نظمونو کښې نشته .

د 9, 6 او 13 سېلابونو بحرونه خو د چاربيتې ځانگړي بحرونه دي او دې کښې خو نورو نخبو يا نکتو ته ضرورت نه پېښېږي خو د 14, 12, 11 او 15 سېلابونو بحرونو چاربيتې دغه بيان شوو نورو نخبو يا نکتو کښې کومه يو ضرور لري (4 نمبر نه علاوه) او هم په دې بنياد دغه ډول نظمونو نه ځان بيلوي . نور هېڅ بېلتون نه لري دې کښې د آهنگ هېڅ کردار نشته ، په کوم څو بحرونو او وزنونو کښې چې دا چاربيتې ليکلې شوې دي نو دغه ته آهنگ وئيل يوه غټه غلطې ده ځکه چې دا وزنونه او بحرونه دي او په دغه بحرونو او وزنونو کښې نظمونه او غزلونه هم شته دے .

د عام نظم او چاربيتې تر مېنځه بيلتون

(دويم ليک)

اوس که موسيقارانو دغه چاربيتـو لـه مخصوص طرزونه جوړ کړي دي نو هم په دې طرزونو کښې کښې د دغه بحر او وزن نظمونو او غزلـونه هم وئيلـي کېدـي شي . هم دغه رنگې که د وړاندې نه دغه بحر وزن والا نظمونه او غزلونه چا سندر غږې په کوم طرز کښې د ساز سره وئيلې وي نو په دا طرز کښې دا واړه چاربيتې هم وئيلـي کېدـي شي که دغه بحر او وزن او د موسيقۍ طرز له چا د چاربيتې د آهنگ نوم ورکړو نو يو نوې مسئله به سر را اوچت کړي يعنې دغه نظمونو او غزلونو ته بيا څه نوم ورکولـي شي ؟ . دا کله هم د آهنگ کردار نه دے .

زما د دغه څو خبرو د پاره د چاربيتو ، نظمونو او غزلونو دا څو نمونې وگورئ .

دَ عام نظم او چاربيتې تر مېنځه بيلتون (دويم ليک)

هغه چاربيتې ، نظمونه او غزلونه چې سره خپله کښې يو بحرونه او وزنونه لري ، خپل هئيت او وضع په نورو نځېنو او نکتو کښې بيله ساتي .
د 11 سېلابونو چاربيتې ، نظمونه او غزلونه چې په څلورم وزن کښې دي .

چاربيته

شين آتشين لوگه مې خېژي له خولي
بيلتون مې زړه زړه پورې انگار نيولې
لکه بلبل درېسې کرم واوېلې
جخت مې په تا پسې رېبار نيولې

درېيزه

چاراته وي چې د سپرلي ورځو کښې
هغه تر لرې گرځي ساگو پسې
ځکه پټي کښې مې شرشم وکرل

غزل

داسې مې رېږي د آرمان گلونه
لکه چې وي د بيا بان گلونه
په اننگو کښې کټي جوړې لره
ښه دي هم دغسې خندان گلونه

د ټولو تفطيع

$$11 = \boxed{3 \cdot 2 \cdot 1} + \boxed{4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1} + \boxed{4 \cdot 3 \cdot 2 \cdot 1}$$

دَ عامِ نظم او چاربيتې تر هېنځه بيلتون (دويم ليک)

د 12 سېلابونو دريم وزن نمونې:

(احمد دين طالب)

چاربيته

د گبين نه دې شيرين د مخ عرق دے
د نباتونو نه دې عدم کره قندونه
چې ليدلې مې شاه ستا د مخ ورق دے
د زرگي پرهر مې نا اخلي پېوندونه

(سر)

نظم

له وجوده ئې د گل خواني لوگۍ شه
د چمن سروې ئې خار شه تر قامته
خلاند مخ نه ئې سپوږمۍ هم حيا کاندې
گورو زلفو ته ئې شپه ده ملامته

غزل

ستا چې بل پۀ لړ او برۀ بيلتون اوږدے
بيا کابل او پېښور پۀ لوگو تور دے
د جهان ، کۀ د جانان ، کۀ مې د خان دے
هر يو غم زما د ژوند پۀ اوږو سور دے

د ټولو تقطيع

$$12 = \underline{4, 3, 2, 1} + \underline{4, 3, 2, 1} + \underline{4, 3, 2, 1}$$

$$12 = |||| + |||| + ||||$$

دَ عامِ نظمِ او چارِ بیتی تر مېنځه بيلتون

(دويم ليک)

د 14 او 15 سېلابونو (وړومبې وزن) نمونې :

چارِ بیتی

(I)

زلفې دې جوړې کړې غړۍ لکه ماران دي
خوري په سينه ټال چې چې د شمال باد نسيم شي

14 سېلابونه
وړومبې وزن

(II)

نه کوي صرفه زما د زړه په غوڅولو کښې
وگوره نا ترسې چې ئې څومره ترازې دينه

15 سېلابونه
وړومبې وزن

نظمونه

(I)

څار شمه د تانه ته زما پښتونستان ئې
ته مې د نېکونو د غېرت او تنگ نښان ئې

14 سېلابونه
وړومبې وزن

(II)

اے زما وطنه ! د لالونو خزانې زما
ستا هره دره کښې دي د ټورو نښانې زما

15 سېلابونه
وړومبې وزن

غزلونه

(I)

اے د زړه سلطانه ! ته د زړه سلطان د چا ئې
ستا رنځوران ډېر دي وايه ته درمان د چا ئې

14 سېلابونه
وړومبې وزن

دَ عام نظم او چار بېټې تر مېنځه بيلتون

(دويم ليک)

(II)

خه به دا ژوندن وي چې بې ياره بې دياره وي
خوک خو چې ژوندي وي نو هم دغه خه د پاره وي

15 سېلابونه
وړومبې وزن

تقطيع

$$14 = \boxed{2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} - (I)$$

$$15 = \boxed{3, 2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} + \boxed{4, 3, 2, 1} - (II)$$

د چاربيتې قسمونه (Classification)

(د ليک دريمه برخه)

د چاربيتې ډېر قسمونه دي ، دلته به د هغه قسمونو ذکر او کړم چې واضحه بېلگوت لري ، د دغه قسمونو نور ذيلي قسمونه هم شته خو دا ټول به زه په ټولگه (کلاسونو) وويشم نو پوهېدل به پرې آسان شي ، دا ټولگي (کلاسونه) به مونږ څخه شپږ راځي څه چاربيتې د بحر او وزن د قاعدې حواله سره خپله وضع بيلوي . څه د سر او د بندونو د حجم او ساخت په بنياد بېلگوت لري او څه چاربيتې د سر يعنې مطلعې سره د بندونو د تعلق ، قافيو او جوړونو د طرز په حساب ځانگړتيا لري . يو قسم د چاربيتې داسې هم دے چې هغه سر يعنې مطلع نه لري او ټوله بندونه بندونه وي ، څه چاربيتو ته نومونه ورکړي شوي دي او څه ته نه . دغه ورکړي شوي نومونو کښې اکثر موضوعاتي ښکاري خو دغه مونږ د چاربيتې په قسمونو کښې نه شو شمارلي . په موضوع باندې د شعر د يو صنف هئيت او وضع نه بدلېږي ، دې د پاره نور څه لوازمات پکارېږي .

دغه قسمونو کښې يو چاربيته زنځيری ده ، او دغه چاربيته کښې ډېر قسمونه دي يو قسم بله چاربيته هم شته چې لږ غوندې بدلون لري نوره ټوله زنځيری ده ، په دغه وجه به دې ته د زنځيری ټولگي (کلاس) ووايم او ورومې دا بيان وکړم .

زنځيری چاربيته کښې يوه ټوټه (نيمه مصرعه) د 7 سېلابونو وي (کله 6 هم وي) دې پسې بله يوه ټوټه وي هغه بحر او وزن کښې وي . دې دواړه کښې يو يو لفظ (بيل بيل) په طور د قافيه نيولې شوي وي (ورستو د بند کړو د پاره) دغه دوه ټوټو پسې بيا بله پوره مصرعه وي ، هم دغه وزن کښې وي خو بحر کښې د 14 چپو وي (کله 15 هم شي) دغه پوره مصرعې پسې بيا بله پوه ټوټه وي دغه پوره مصرعې سره هم قافيه وي .

د چار بېټې قسمونه

د ليک دريمه برخه

دا ټوټه په بحر کښې د هغه وړومبۍ ټوټو هومره وي. د بندونو د جوړونې د پاره او صحيح پوهېدنې د پاره به دا سريعني مطلع درې برخو کښې وېشو. وړومبۍ ټوټه به اوله برخه کړو. دويمه ټوټه به دويمه برخه کړو او دريمه پوره مصرعه او ورسره هم قافيه ټوټه به دواړه يو برخه يعنې دريمه برخه کړو.

په دغه زنځيرۍ چار بېټو کښې بندونه او د بندونو گړې د دغه سرد دې درې واړو برخو په لحاظ جوړولې شي يعنې په بند کښې اول گړه کښې وړومبۍ د سرد ټوټو هومره دوه ټوټې راوړې شي او دا ټوټې د بند په هره گړه کښې هم قافيه وي، بيا د سرد پوره مصرعې هومره يو مصرعه راوړې شي او د سرد وړومبۍ برخې (ټوټې) سره هم قافيه کړې شي. د سر هغه وړومبۍ ټوټه هم ورسره تکرار د پاره راوړې شي. دغسې بيا دويمه گړه د سرد دويمې برخې (ټوټې) د پاره تياره شي او بيا دريمه گړه د سرد درېمې برخې (پوره مصرعه) د پاره سازه شي خو دلته ورسره هغه آخري ټوټه تکرار شي ځکه چې سر کښې هغه پوره مصرعه او دا ټوټه هم قافيه وې او يو برخه حساب شوې.

په بندونو کښې د گړو د پوره مصرعې نه وړومبۍ ټوټې کله کله درې درې راوړې شي نو دا بيله زنځيرۍ شي. بيا دې کښې کله دا گړې برغې راوړې شي يعنې د بند د درې گړو په ځای شپږ گړې راوړې شي دغه اضافي گړې په بند کښې ځانله ځانله ټوټې لري او د سر سره هم قافيه بند والا کړو نه اول يو يو راوړې شي، دا هم يو قسم دی.

د چاربيتې قسمونه

(د ليک دريمه برخه)

دغه ټولگي (کلاس) کښې يو هغه قسم چاربيتې هم شاملوو کومې چې په سر او بندونو کښې تر دېسره حده د زنځيرۍ سره ملاوېږي ، خو لږ بدلون هم لري . دې ته نوم نه دے ورکړے شوے . د دې سر کښې وړومبۍ دوه ټوټې دواړه يو قافيه کښې وي او دې دواړو ته بندونو کښې صرف يو کره راوړے شي . بيا پسې د سر لويې مصرعې د پاره کره سازه کړے شي خو دواړو نه اول يو کره وي . دغه د بند په سر کښې وړومبۍ کره آزاده وي او ځانله د خپلې ټوټې سره هم قافيه وي . دغسې دې ټولگي (کلاس) کښې د زنځيرۍ څه څلور قسمونه راغله . دې نه علاوه يو بل قسم هم شته ، هغې کښې د بند دريمه يعنې آخري کره د سر د دريمې برخې سره هم قافيه وي او نورې کرې واره د سر ټوټو سره هم قافيه نه وي .

دويم ټولگي (کلاس) کښې به ستاري او يو بله چاربيته (د احمد دين طالب) حساب کړو . دا وخت دې ټولگي کښې دا دوه چاربيتې دي چې بېخي ځانله ځانله جدا د بحر او وزن طور طريقه لري يعنې د بحر د تقطيع قاعده ئې جدا ده ، عامه نه ده . د دغه چاربيتو خپل نور دېر قسمونه هم جوړېدے شي او که داسې يو چاربيته په لاس راشي چې د هغې د بحر او وزن د تقطيع قاعده عامه نه وي نو هغې د پاره هم دا ټولگي خاص دے . دغه ستاري نوم که څه هم هئيتي نه ښکاري . دغه ډول چاربيتو کښې څه پرده او ستر شان وي نو کېدے شي دا نوم ئې ورته په دا سوب ورکړے وي خو خبره صرف د ستر او پردې نه ده ځکه چې دا ډول کومې چاربيتې دي نو د دې د بحر د تقطيع قاعده بېخي ځانله ده . وزن خو څلورم دے ، او پښتو کښې څلورم سپلاښه وړاندې زور يا دروند والے نه شي انتقال کېدے ، خو دا وزن هم د دغه بحر د د منفرد سېټونو له سوبه بدل ښکاري ، نور وزن څلورم دے .

د چاربيتې قسمونه

(دليک دريمه برخه)

دا چاربيتې په ټوټه ټوټه کښې بحر کښې دي. هره ټوټه کښې يو سېلاب (څلورم) دروند دے. دا بحر او طرز د رباعي دے.

هر سېټ د 7 سېلابونو وي، د بحر د سېټونو دغه شکل د نورو ټولو چاربيتونو جدا دے. هم د غسې د احمد دين طالب يو چاربيته چې نوم خونه لري نو هغه هم د بحر د سېټ يو جدا او ناوياته وضع لري يعنې د درې درې سېلابونو سېټ دے او هر دريم سېلاب دروند دے. د وييلو ئې يو جدا انداز جوړېږي. د نمونو او تقطيع په ليک (څلورم ليک) کښې به راشي. دا دواړه چاربيتې په سر (مطلع) او بندونو کښې د شپږم ټولگي په طرز دي خو د بحر او وزن د تقطيع او سېټونو په حواله جدا دي. د يو چاربيتې سېټ د اووه سېلابونو او د بلې چاربيتې سېټ د درې سېلابونو دے. دغه ټولگي نه آخوا د نورو واړه ټولگو چاربيتې د 4 سېلابونو سېټ والا دي.

د نيمکۍ ټولگي چاربيتو کښې د بحر او وزن قاعده يا تقطيع هم دغه ده خو هلته صرف دا مسئله ده چې يو چاربيته کښې بحر او وزن بدل شي.

د چاربيتې قسمونه

(د ليک دريمه برخه)

دريم ټولگي (کلاس) کښې نيمکۍ چاربيتې دي ، دا چاربيتې هم واضحه خدوخال لري . سر کښې او بندونو کښې د مصرعو سره نيمې نيمې ټوټې لري او هم په دا وجه ورته نيمکۍ چاربيته وائي نيمکۍ د اولسي شاعري يو بيل شعري صنف دے . دا ډول چاربيتې په دوه دوه بحرونو او وزنونو کښې هم وي او مختلف ترکيبونو په وجه پکښې دوه درې قسمونه دي . نيمکۍ چاربيتې ، نيمکۍ ، بگتۍ ، لوبه او سندره کومه چې اوسني څه شاعران د دغه ذکر شوو صنفونو په ډول ليکي او يو بيل صنف ئې بولي ، دا واړه د پښتو خپل د مستزاد نظمونو يو لويه حلقه ده .

څلورم ټولگي (کلاس) کښې سوره چاربيته او گڼه بند چاربيته دي . دا دواړه تر ډېره حده بمثاليت لري . داسې نورې هم څو چاربيتې شته چې هغه هم د دغه ټولگي څخه دي . سوره چاربيته کښې سر څلور مصرعې وي ، جوړه جوړه هم قافيه وي ، يو بحر او يو وزن کښې وي . بندونو کښې آخر ته د سر سره د جوړ مصرعې صرف دوه راوړې شي . دغه دوه د جوړ مصرعو کښې يو د چاربيتې د سر د وړومبۍ جوړې سره هم قافيه کړې شي او بله د سر د دويمې جوړې سره هم قافيه کړې شي . گڼه بند چاربيته کښې هم سر کښې څلور مصرعې وي خو د دې بندونو کښې هم ټولې مصرعې جوړه جوړه او گڼه گڼه سره خپلو کښې هم قافيه وي ، دا دواړه سره د دغه ي ډول نورو ډېرو چاربيتو د دغه څلورم ټولگي (کلاس) چاربيتې دي .

پېنځم ټولگي (کلاس) د هغه مختلف چاربيتو دے چې د هغې متعلق لا تعين پاتې دے ، دې ته به متنازعه ټولگي ووايو ، دې ټولگي کښې يو هغه چاربيتې دي چې شروع نه بندونه بندونه وي او سر يعنې مطلع نه لري او دويم پکښې هغه چاربيتې دي چې بندونو کښې ئې دوه مصرعې وي . دې مصرعو سره ټوټې هم وي خوب هم متنازعه دي . دا ټولې هم دې ټولې کښې گڼل ښه دي .

د چاربيتې قسمونه

(د ليک دريمه برخه)

شپږم ټولگي (کلاس) دېر لوي دے ، دغه ټولگي (کلاس) کښې چاربيتې سر کښې دوه مصرعې لري يو وزن او يو بحر کښې وي څه هم قافيه مصرعې وي او څه خپله کښې هم قافيه نه وي ، اکثر هغه دي چې زمونږ د عامو نظمونو وضع لري هغه نظمونه کوم چې د مسقط نظمونو په ډول دي ، خو زمونږ هغه نظمونه سرونه يعنې مطلعې لري دغه ټولگي (کلاس) کښې يو څو هغه چاربيتې دي چې صرف چستې او روانې لري خو نور څه خاص بيلتون نه لري او دا چستې او روانې د دغه ډول په څه ډېر نظمونو کښې په نظر راځي .

بل هغه چاربيتې دي چې د سر د مصرعو سره سره د بندونو د مصرعو په بحر کښې يو سېلاب کم لري او آخري دروند سېلاب باندې زيات زور او طول والا ځانگړتيا هم لري دغه ټول قسمونه يو کلاس دے .

د ټولگو (کلاسونو) په شکل کښې د چاربيتو د قسمونو دا کار تر ډېره حده راغونډ ښکاري په بل صورت کښې دا کار سرتنه رسي ، دا خو شپږ ټولگي (کلاسونه) شو خو حتمي به ئې بيا هم ونه گڼو او که نور څه لاس له راتله او بېخي بدلون ئې لرلو نو بل ټولگي (کلاس) جوړول هم گران نه دي . خو دا امکان د نېشت برابر دے او دا وخت هم دومره دي او که دغه ټولگو کښې د يو ټولگي مماثل کومه پاتې چاربيته په لاس راځي نو هغه به هم خپل ټولگي کښې و شمارلې شي يعنې د هغه ټولگي يو قسم به سېوا شي ، نوره خبره پوره ده .

نوټ: د ټېکېدار په کتاب چې همېش خليل صاحب چې کوم ليک کړے دے او هغې کښې ئې د "د پښتونخوا هارو بهار" کتاب يعنې جېمز ډار مستر پتر په حواله کومې چاربيتې او قسمونه بيان کړي دي نو هغه ټولې په دغه څه ټولگو (کلاسونو) کښې شامل دي .

د چار بېټو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د څېنې تقطیې

د لیک څلورمه برخه

وړومبي ټولګي نه یو زنځیری:

- (الف) ښکله شال په سر زما
(ب) ښکلي پرې ګلونه دي
(ج) ښکله ښکله خلک مې دیدن پسې شبکور دے
ښکله تنګ تګور دے

- (الف) ښکله شال زرین لرم
ښکله سپین جبین لرم
ښکله یو پېژوان دے په سرو شونډو مقرر زما
ښکله شال په سر زما

- (ب) ښکلي زه بوسه ساتم
ښکلي دنداسه ساتم
ښکلي د مزې مې دواړه سرې شونډې لالونه دي
ښکلي پرې ګلونه دي

- (ج) ښکلي یم باور وکړه
ماته لږ نظر وکړه
ښکله مې اوربل دے الوول په وروځو خور دے
ښکله تنګ تګور دے

یو بند پوره شو او د غسې نور بندونه لږ ډېر بدلون سره نور قسمونه .

د چاربيتو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د ځينې تقطیع

(د لیک څلورمه برخه)

تقطیع :

$$7 \text{ سېلابونه} = \underbrace{\text{بنک، لے، شال، پټ}}_{1 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{سر، ز، ما، ؟}}_{2 \text{ سېټ}}$$

$$7 \text{ سېلابونه} = \underbrace{\text{بنک، لي، پرې، ګ}}_{1 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{لو، نه، دي، ؟}}_{2 \text{ سېټ}}$$

$$\underbrace{\text{بنک، لے، بنک، لے}}_{1 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{څه، لک، مې، دي}}_{2 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{دن، پ، سې، شب}}_{3 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{کور، دے}}_{4 \text{ سېټ}}$$

$$14 = \text{سېلابونه}$$

$$6 \text{ سېلابونه} = \underbrace{\text{بنک، لے، تنګ، ټ}}_{1 \text{ سېټ}} + \underbrace{\text{کور، دے}}_{2 \text{ سېټ}}$$

دا ټوټه 7 يا 6 سېلابونه دلته څه مسئله نه ده

اکثر برابر وي الف ، ب ټولو سره

په هندسو کښې به داسې وي

$$7 \text{ (الف)} = \underbrace{3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$7 \text{ (ب)} = \underbrace{3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$14 = \underbrace{3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$6 \text{ (ج)} = \underbrace{2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

په هر سېټ کښې ورومې ورومې سېلاب دروند دے ، او دا د دې وزن دے

هم په دغه وزن کښې د دې چاربيتې د بند کړې تيارېږي .

د چار بېټو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د ځېنې تقطیع

د لیک څلورمه برخه

دویم ټولګه (رباعي وزن او بحر والا) (ستاري) :

دا د څېړلۍ کانسو مورچې د جنگ لري کا
يا د پښتون په قانون توري نه زنگ لري کا

مېچن ، اړت او گاني زاره اوزار ورکېږي
ريکارډ د بل د باجسي ستايکه زار ورکېږي
منگي رباب د حجرې سره د جنگ لري ک
يا د پښتون په قانون توري نه زنگ لري ک

او دغسې نور بندونه-هم د دغه بندونو د ترکيب ، طرز او گړود شمېر په حواله نور ډېر
قسمونه د دغه ټولگي جوړېدې شي.

تقطيع

دا ، د ، څې ، لر ، له ، کا ، نسو + مور ، چې ، د ، جگ ، له ، ري ، کا = 14
سېلابونه 1 سېټ 2 سېټ

يا ، د ، پښ ، تون ، په ، قا ، نون + تو ، ري ، نه ، زنگ ، له ، ري ، ک = 14
سېلابونه 1 سېټ 2 سېټ

په هند سو کښې

7 ، 6 ، 5 ، 4 ، 3 ، 2 ، 1 + 7 ، 6 ، 5 ، 4 ، 3 ، 2 ، 1 = 14
سېلابونه 1 سېټ 2 سېټ

په نخښو کښې تقطيع

14 = ||||| + ||||| سېلابونه

هم دغه وزن کښې د بند گړې دي ، د اووه سېلابونو سېټ او هر سېټ کښې څلورم
سېلاب دروند دے .

د چار بېټو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د څېنې تقطیع

د لیک څلورمه برخه

دویم ټولګي دویمه چار بېټه (د احمد دین طالب):

سپېن بشرد د لېر د سحر تازه = 11 سېلابونه

څوکېدار پرې بېدار زلفې مار زانګي = 11 سېلابونه

سپېن رځسار د دلدار پرې بهار وي تل = 11 سېلابونه
دغه باغ د فراغ د د زاغ و زغن = 12 سېلابونه
په دربار څوکېدار ما سردار کره اول = 11 سېلابونه
غم چراغ زړه سولاغ ناوړي چاغ و چغن = 12 سېلابونه
زه بېمار د گلزار ناقرار یم بلبل = 11 سېلابونه
دور کره کاغ تور کلاغ بر دماغ کړي کفتن = 12 سېلابونه

ما نوکر مقرر کره په دروازه
سپېن بشرد د لېر د سحر تازه
څه پکار چې دوبار کړي چغار بانګي
څوکېدار پرې بېدار زلفې مار زانګي

تقطیع

سپېن ، بَ ، شَر + دَ ، دِل ، بَر + دے ، سَ ، حَر + تَا ، زَه

11 -

څو ، کي ، دَار + پرې ، بي ، دَر + زل ، فې ، مار + زان ، ګي

11 -

په هند سو کښې

2 ، 1 + 3 ، 2 ، 1 + 3 ، 2 ، 1 + 3 ، 2 ، 1

11 -

په نخښو کښې تقطیع

11 = || + ||| + ||| + |||

د چاربيتو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د ځينې تقطیع

د ليک څلورمه برخه

درېم ټولګي نمونې (نیمګۍ چاربيتې) :

خوړې وړې دې زلفې په رخسار ښې شي
ورکوې د عطرو نم
بلبل وړپسې تل سر په چغار ښې شي
زړه مې شو قلم قلم

خوړې وړې دې زلفې په شمال کړلې نن
خوشبوئي شوه قاف تر قافه
غنچې د باغچې خزان پانمال کړلې نن
د ښائېست دې نه کړي لافه
جرګې د عاشقانو دې بد حال کړلې نن
چې ښکاره شوې له غلافه
ځان ماته د منصور هسې په دار ښې شي
ژپوي مې ستا ستم

تقطيع

خو، رې، و، رې، دې، زل، في، په، رخ، سار، ښې، شي = 12 سېلابونه

ور، ک، وې، د، عط، رو، نم = 7 سېلابونه

بل، بل، وړ، پ، سې، تل، سر، په، چ، غار، ښې، شي = 12 سېلابونه

زړه، مې، شو، ق، لم، ق، لم = 7 سېلابونه

تقطيع په نځينو کښې

7 سېلابونه

د دې چاربيتې د سر مصرعې او ورسره ټوټې بيل بيل وزن کښې دي .

د چاربيتو د ټولكو (كلاسونو) نه څو

نمونې او د ځينې تقطيع

د ليك شلورمه برخه

$$12 = 4 \quad 3, 2, 1 + \underbrace{4, 3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$7 = \underbrace{3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$12 = \underbrace{4, 3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

$$7 = \underbrace{3, 2, 1} + \underbrace{4, 3, 2, 1}$$

هم دغسې ورسره بيا بند کښې مصرعه يو وزن (دويم) کښې او ټوټه بل وزن (درېم) کښې دي ، د سر او د بند پوره مصرعې په اصل کښې د 13 سېلابونو دي ځکه چې آخري دروند سېلاب زور او طول زيات اخلي ، په دا سوب به دا مؤنډ 13 او 7 حسابوو وزن ئې ښکاره باره جدا دے دغه ټولگي کښې د دغه چاربيتې سره په لږه پر بېلتون نورې هم څو چلرېتې دي ، لکه څه کښې د سر يو مصرعه وي او يو ټوټه وي ورسره او څه هغه دي چې يو سالمه مصرعه وي او دويمه ورسره په دوه ټوټو کښې مصرعه وي يعنې دويمه مصرعه ټوټه ټوټه وي

چرته چرته ئې وزن هم جدا وي لکه دا لاندي د دوه چلرېتو سرونه

ډاکه په کلي راغله لوډ سپيکر پکښې غږېږي
نن بيا چنده ټولېږي

1

د رزيلانـونه که "راشه" عزت غواړي
ځانله مصيبت غواړي ، ورک شه بې شعوره

2

د چاربيتو د ټولګو (ګلاسونو) نه څو

نمونې او د ځېنې تقطیع

(د لیک څلورمه برخه)

د څلورم ټولګي نمونې :

(سوره)

(سر) د غم عمر مې تېرېږي بې له یاره
یقین نه د مې چې مې اوچ د سترګو نم شي
د مرض احوال مې ووايه رېښاره !
که زما جانان زما سره همدې شي

(بند) د غم عمر مې تر تېره صدی تېر کړو
لا د پاسه پرې سېوا او ویشته کلونه
بېلتانه معاش زما زهر ، گندېر کړو
دا تلخې مې نه له ځلې ځي ، نه تالونه
که هر څو مې صبر جال له زړه چاپېر کړو
رانه غواړي لیل ! ستا زلفې ولونه

(جوړ) په هېڅ رنگ به دې لار نه شم له درباره
که مې سر د عاشقۍ په تبغ قلم شي

کړه بند

(سر) ورېږي بم لکه باران پکښې
ګرځي غازي افسر زمان پکښې
مینه پتنګ لري د ناره سره
خېژي لمبې د شالیماره سره

د چاربيتو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د ځېنې تقطیې

د لیک څلورمه برخه

څېړې لمبې ، د ګر زهار پکښې
راځي د ټوپو دندو کار پکښې
څوک د ټوپک سره ګرښت لګوي
څوک په مورچه کښې د انا مېت لګوي
چا ايښې ګوتې په مارتېر باندې
بار ئې چلیزې په انټېر باندې

(بند)

راغله دو ګره هندو ، سکان پکښې
ورېږي بم لکه بـ ا ر ا ن پکښې
مومن ټکروهي کفـ ا ر ه سره
څېړي لمبې د شالیمـ ا ر ه سره

(جوړ)

دغه ټولګي کښې هغه واړه چاربيتې شاملې دي کومې چې سر کښې څلور
مصرعې لري او دا څلور واړه مصرعې يو بحر او وزن کښې وي ، ورسره
بندونه هم بيا د دغه سر مصرعو په بحر او وزن وي .

د چاربيتو د ټولګو (ګل سونو) نه څو

نمونې او د څېنې تقطیع

د لیک شلورمه برخه

د پېنځم ټولګي نمونې:

(دوه ګرېزه)

کله وي تیاره ، کله وي رڼا کله سیلی پکښې
کله وي ګلی پکښې ، کله وي باران

کله وي وریځ ، کله په ګلو کښې غنچې وینم
کله بیم باجې وینم

کله وي ځنګل ، کله غنم ، کله تیلی پکښې
کله وي ګلی پکښې ، کله وي باران

(بندونه بندونه)

ورو ورو بهر ګرې مخ له پانیو ګله
غم خو مدام وي ، وصال کله کله
خدای دې شری ګرله په شال بدله
د ډول سړنا غوړېدو شپه ده
د نوي ژوند د جوړېدو شپه ده

دوه ګرېزې ته متنازعه ځکه وایم چې د چاربيتې په بند کښې دوه ګرې کافي نه دي او د بندونو دا ګه نوره ټوله هم د چاربيتې شکل ده خو چاربيته کښې د سر يعنې مطلعې اهم کردار وي - د وزن ، بحر او قسم په حواله سره .

د چاربيتو د ټولګو (کلاسونو) نه څو

نمونې او د ځينې تقطیعی

د ليک شلورمه برخه

د شپږم ټولګي نمونې :

(I)

نه کوي صرفه زما د زړه په غوڅولو کېښې
وګوره ناترسې چې ټي څومره ترازې دینه

نه کوي نظر ، نظر مې نه لګي شمکور يمه
شمع د سپين مخ که مخامخ له رنگ محاله کړې
تور کېښې دې د تورو سترگو تور بورا نه تور شومه
سره غنچه د سرو ګلو به کله انعام ماله کړې
قېس په شان رسوا په قام کېښې قاف تر قافه چور شومه
ته به حيا شرم لا تر کومه له شغاله کړې
څارې دې ګلونه ، گلزار ټي په خندلو کېښې
نه کوي صرفه زما د زړه په غوڅولو کېښې
ځکه دې شيرينې دواړه کوکي خربوزې دینه
وګوره ناترسې چې ټي څومره ترازې دینه

(II)

بله دا يو چاربيته-

شپه د عاشقو په صحرا خوښه ده
هم ټي شوګير ، هم ټي ژړا خوښه ده

يا لکه د احمد دين طالب دا چاربيته-

هغه دم زما د زړه صبر تمام لاړو
مرور چې مې له غېږې دل آرام لاړو

شیرین یار یوسفزے

PUKHTO.NET